

Kabinetscrisis

Uit de resultaten van de recente Statenverkiezingen kan moeilijk worden afgeleid dat het vertrouwen in 'de politiek' toeneemt. De partij die zich zo nu en dan in nauwelijks bedekte termen laatdunkend uitlaat over het functioneren van parlement en overheid – de VVD – wint zeer aanzienlijk. De partij die in haar verkiezingsprogramma 1981 het onthullende zinnenetje schrijft: 'met nieuwe instrumenten kan het getij gekeerd worden' – de PvdA – verliest ten opzichte van 1978 een derde van haar aanhang. De opkomst daalt hier en daar onder de 50 %.

Inmiddels verkeren wij in een recessie waarin vooroorlogse records inzake de werkloosheid worden benaderd. Het kabinet heeft geen kans gezien een geloofwaardig politiek beleid op tafel te leggen dat in brede lagen vertrouwen geniet. Socialisten en christen-democraten hebben elkaar niet echt ontmoet. Men leek eerder op uit de aanpak van de ander te neutraliseren. Daar is men een aantal maanden redelijk in 'geslaagd'.

De kabinetscrisis is wat dit betreft niet te vroeg gekomen.

Wat naar mijn inschatting christen-democraten en socialisten beide verlamt is niet zozeer verschil van mening of er nu wat meer of wat minder van deze of gene maatregel moet komen; veel meer is aan de orde een verschil van mening over de opdracht voor de politiek, voor de overheid in de jaren '80. Waar liggen de aangrijpingspunten voor een keer ten goede: is de centrale overheid de meest aangewezen om een beslissende wending te forceren of zit een samenleving als de onze in 1981 toch wat ingewikkelder in elkaar? De crisis in onze verzorgingsmaatschappij

is dan ook niet louter en zelfs niet in de eerste plaats een crisis in het politieke beleid; de politieke cultuur, of ruimer: de levensstijl van de samenleving is in geding. Dat verklaart ook iets van de problemen om de crisis te weerstaan. Er is echt meer aan de orde dan het overhalen van een paar hendels in Den Haag. 'Met nieuwe instrumenten kan het getij gekeerd worden...'

Zoals de overheid de laatste vijftien jaar met haar onderdanen is omgegaan, zo gaan wij – naar ik hoop voor de kinderen – niet om met onze kinderen. Er is een type overheidsbeleid ontstaan, waarin op een schandelijke manier talenten zijn vermorst, verwaarloosd. Dit overheidsbeleid heeft een verwende samenleving in de hand gewerkt, waarvan mensen ongelukkig en opstandig worden. Dit overheidsbeleid leidt bovendien tot onbestuurbaarheid. PvdA-voorzitter Van den Berg ziet niettemin kans de strategie van zijn partij tijdens de afgelopen kabinetsformatie als volgt te beschrijven: 'Vanaf het begin heb ik het gevoel gehad: rechts moet nu een aantal dingen binnen halen, wij hoeven daar alleen maar nee op te zeggen... links moet op dit moment de verdediging van wat verworven is centraal stellen'.¹

Tot in het begin van de jaren '60 werd de politieke cultuur gekenmerkt door eensgezindheid en volgzzaamheid: wat de leiders zeiden werd aanvaard. De jaren '60 hebben de politieke cultuur ingrijpend veranderd. Eensgezindheid werd polarisatie; volgzzaamheid heeft plaats gemaakt voor argwaan, kritisch volgen, een behoefte om het zelf te doen en daarop te worden aangesproken. In de jaren '70 is dit politieke

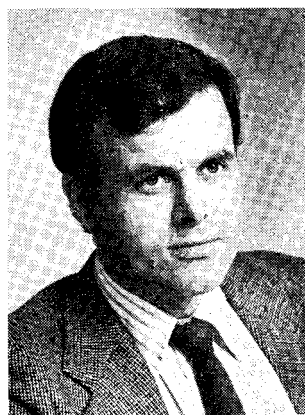
¹ Vrij Nederland, 17 oktober 1981.

zelfbewustzijn op tal van terreinen verder ontwikkeld, maar er is tevens sprake geweest van een voortgaand centralisme in de beleidsvorming bij de rijksoverheid. De politieke cultuur en het centralisme in de beleidspraktijk botsen thans hevig en wij ontkomen niet aan een keuze.

Voor christen-democraten, die zijn opgevoed bij een denken in onderscheiden verantwoordelijkheden van overheid en maatschappij kan deze keuze niet moeilijk vallen. Je kunt je er alleen maar over verbazen wanneer christen-democratische politici en bestuurders niet veel verder komen dan een ach-en-wee-geklag over de bezuinigingen, want zij kunnen beter weten.

Maar hoe zit het met de socialisten? Zien zij kans mee vorm te geven aan een inventiever en creatiever beleid, dat dieper steekt dan een verlangen om elk jaar meer collectieve middelen uit te geven? Een probleem voor socialisten is dat zij tot nu toe alleen regeringsverantwoordelijkheid hebben opgedaan in een periode, waarin voortdurend toenemende overheidsbemoeienis verklaarbaar was gelet op de problemen die moesten worden aangepakt: het na-oorlogse, op de ideeën van Keynes geïnspireerde sociaal-economische beleid gaf aan de overheid een veel actievere rol dan daarvoor, om tegelijkertijd een groeiende werkgelegenheid en inkomensgroei te realiseren. Ik vrees dat deze eenzijdige regeringservaring van socialisten hun zicht op de rol van de overheid heeft vertekend; men ziet vooralsnog geen kans te onderkennen dat het type overheidsbeleid dat de afgelopen decennia zich heeft ontwikkeld een tijdgebonden overheidsbeleid is geweest. En dan blijkt hoe een partij, die zich toch niet ongaarne als progressief aanbeveelt, kan verstijven tot puur conservatisme, zoals het citaat van de PvdA-voorzitter aangeeft.

Tenslotte: wij zouden het wellicht haast vergeten, maar de voorkeur van de PvdA bij de jongste verkiezingen voor de Tweede

door drs. H. Borstlap

Kamer ging allereerst uit naar een coalitie met D'66 en klein links. Het CDA kwam na de PSP en de CPN!

Er was na de verkiezingen enige politieke acrobatiek nodig om toch met het CDA te gaan regeren. Het behoeft overigens voor het politieke gehalte en de politieke zuiverheid van de PvdA geen slecht teken te zijn wanneer de recente kabinetscrisis ook iets aangeeft van ongenoegen in eigen gelederen over het verschil in optreden van de partijleiding voor en na de verkiezingen.

Maar toch, ondanks dit alles: de kabinetscrisis had er niet mogen zijn. Er zijn hier en daar hoopvolle tekenen van ideologische vernieuwing te bespeuren in de Partij van de Arbeid die, wanneer deze spoedig krachtig zouden doorbreken, haar weer tot een betrouwbare coalitiepartner voor christen-democraten zouden maken om gegroeide maatschappelijke verhoudingen voortdurend te vernieuwen. Net zoals in de na-oorlogse jaren het geval was. De vraag is hoeveel tijd de PvdA hiervoor gegund kan worden. Zou er nog iemand zijn die straks na de verkiezingen een mogelijkheid ziet om een vernieuwde PvdA niet tot 8 jaar oppositie te veroordelen?